

ALLEGRETTO ALBANIA

Stinë Koncertore 2001 • 2002
Tiranë, Vlorë, Shkodër

CONSIGLIA
LICCIARDI

ITALIA • GJERMANIA • AUSTRIA •
SPANJA • SHQIPERIA

Akademia e Arteve, Tirane

Giovedì 10 Gennaio 2002, Ore 19

E Enite 10 Janar 2002, Ora 19

Teatri Migjeni, Shkodër

Venerdì 11 Gennaio 2002, Ore 18

E Premte 11 Janar 2002, Ora 18

CONSIGLIA LICCIARDI

voce / zë

chitarra / kitarë

Gianni Dell'Aversana

mandolino / mandolinë

Michele de Martino

chitarra / kitarë

Giuseppe Licciardi

CONSIGLIA LICCIARDI

voce

Tra le voci delle nuove generazioni Consiglia Licciardi è la più significativa interprete della canzone cittadina. Nata a Napoli nel 1959, ha iniziato giovanissima a cantare, e dal 1976 si è dedicata anima e corpo alla canzone napoletana "classica". Il suo straordinario talento è stato tenuto a battesimo da Roberto Murolo, Frank Sinatra e Renzo Arbore, in occasione di numerosi programmi televisivi e di prestigiose manifestazioni musicali e teatrali nazionali ed internazionali.

Tra il 1989 e il 1990 ha inciso una antologia della canzone classica napoletana che comprende 37 titoli raccolti in due cd: *Passione* e *Reginella*. Nel 1994 ha realizzato un disco di canzoni napoletane moderne (scritte dal fratello Giuseppe) intitolato *Alma Latina*, con il quale dialoga con le sonorità gitane di André Reyes dei Gipsy Kings, avvalendosi anche della collaborazione dei migliori artisti napoletani, e poi nel 1998 con *Ariammore*, stabilisce un ponte tra la cultura musicale della sua città e quella di altre regioni del Mediterraneo. Il pubblico la considera il miglior portavoce di poesie cantate che hanno fatto il giro del mondo, e che continuano ad incantare nella loro struggente semplicità, ed è per questa ragione che la sua voce melodiosa è presente in numerose antologie che mostrano i diversi volti di una città fatta per cantare.

CONSIGLIA
LICCIARDI

CONSIGLIA LICCIARDI

zë

Ndër zërat e brezave të rinj Consiglia Licciardi është interpretuesja më domethënëse e këngës qytetare. Lindur në Napoli në 1959, filloi të këndojë që e re, dhe nga 1976 iu kushtua trup e shpirt këngës napoletane "klasike". Talenti i saj i jashtëzakonshëm u pagëzua nga Roberto Murolo, Frank Sinatra dhe Renzo Arbore, gjatë programeve të shumta televizive dhe shfaqjeve muzikore e teatrore kombëtare dhe ndërkombëtare. Ndërmjet viteve 1989 dhe 1990 inçizoi një antologji të këngës klasike napoletane që përmbledh 37 tituj në dy cd: *Passione* dhe *Reginella*. Në vitin 1994 realizoi një disk më këngë napoletane moderne (të shkruara nga i vëllai Giuseppe) i titulluar *Alma Latina* (*Shpirti Latin*), me të cilin dialogon me tingujt gjitanë të André Reyes të Gipsy Kings, duke bashkëpunuar edhe me artistët më të mirë napoletanë, e më pas, në 1998 me *Aniammare*, vendos një urë ndërmjet kulturës muzikore të qytetit të saj dhe asaj të rajoneve të tjera të Mesdheut. Publiku e konsideron si zëdhënësen më të mirë të poezive të kënduara që kanë qarkulluar nëpër gjithë botën, e që vazhdojnë të magjepsin me thjeshtësinë e tyre të mahnitshme, dhe pikërisht për këtë arsye zëri i saj melodioz është i pranishëm në antologji të panumërta që dëshmojnë fytyrat e ndryshme, të tjera, të një qyteti që ka lindur për të kënduar.

DELL'ADVERSARIA.
DE MARTINO-LICCIARDI

programma

"Classica Napoletana"

Fenesta vascia

Autori anonimi (1500)

Serenata napoletana

Versi di Salvatore Di Giacomo – Musica di Mario Costa (1897)

Marechiaro

Versi di Salvatore Di Giacomo – Musica di Francesco Paolo Tosti (1885)

Tiempe belle

Versi di Aniello Califano – Musica di Vincenzo Valente (1916)

I' te vurria vasa'

Versi di Vincenzo Russo – Musica di Eduardo Di Capua (1900)

Era de maggio

Versi di Salvatore Di Giacomo – Versi di Mario Costa (1885)

Serenata a Surriento

Versi di Aniello Califano – Musica di Salvatore Gambardella (1907)

Santa Lucia Iuntana

Versi e musica di E.A. Mario (1919)

Tammurriata americana

Versi di Libero Bovio – Musica di Ernesto Tagliaferri (1935)

Passione

Versi di Libero Bovio – Musica di Ernesto Tagliaferri e Nicola Valente (1934)

'Na sera 'e Maggio

Versi di Gigi Pisano – Musica di Giuseppe Cioffi (1938)

Rosa mmiez' 'e rose

Gigi Pisano – Giuseppe Cioffi (1935)

'A rumba d' 'e scugnizze

Versi e musica di Raffaele Viviani (1932)

Tammurriata nera

Versi e musica di E.A. Mario (1944)

O' marenariello

Versi di Gennaro Ottaviano – Musica di Salvatore Gambardella (1893)

Senza se 'ncunrà

Versi e musica di Peppe Licciardi (1987)

O' surdato 'nnammurato

Versi di Aniello Califano – Musica di Enrico Cannio (1915)

"Parole e musica che solo Napoli sa cantare"

Salvatore Di Giacomo (1860-1934) l'ha definita "meditazione alata, percorsa di volta in volta da gridi d'amore", e in altre parole filosofia di vita dalla quale emergono amarezza, compianto, rassegnazione, rinuncia, ma potremmo aggiungere anche tenerezza, pietà, commozione, saggezza. Tra i grandi generi musicali moderni del Mediterraneo la canzone napoletana è l'unica a definirsi direttamente con un aggettivo cittadino. Nessuna altra canzone urbana vive tale simbiosi viscerale. In questa definizione albergano contraddizioni e contrasti che sono il segno della sua molteplicità. Napoli è la città cantante per eccellenza. Viaggiatori, cronisti, e scrittori ne tramandano il frastuono e la grazia. La dimensione plateale di ogni gesto sonoro sembra nata per rappresentare un teatro dell'ascolto. Ma tra le diverse forme che si nascono e si confondono nella "canzone napoletana" si coglie una stagione irripetibile che irrorata con una struggente vena poetica la fine dell'Ottocento e i primi decenni del Novecento. È allora che la città viene cantata come un corpo fisico e spirituale di cui la musica e la poesia dipingono gli scenari naturali e architettonici. Il tempo si ferma per evocare il passato e il ricordo dei luoghi diviene struggente. La piazza e il palazzo, la plebe e l'aristocrazia, sembrano vibrare all'unisono nei meandri della nostalgia. Tra strade e salotti, caffè e teatri si delinea un'espressione musicale nella quale predominano toni e sentimenti dolcissimi. Le canzoni divengono meditazioni esistenziali che sembrano nascere dalla fatalità del destino. Il tema della separazione e della lontananza si amplificherà nei flussi delle ondate migratorie verso le Americhe, nelle cui terre la canzone napoletana risuonerà come un cordone ombelicale con la madrepatria. La canzone napoletana viene in un certo senso "inventata" da autori professionisti e amatori che scoprono il tesoro di una musicalità e di una poesia artigianale, creata per passatempo da musicisti di strada e di osteria, spesso analfabeti, e dagli editori che rispondono alle richieste del pubblico e alle sollecitazioni del mondo dello spettacolo.

Come ha scritto Ildebrando Pizzetti queste sono le "canzoni di qualche trovatore di Piedigrotta: analfabeti che qualche volta sono stati toccati dalla grazia di Dio". Nel passaggio della canzone dai fogli volanti delle copie anonime, alle edizioni d'autore firmate si coglie la trasformazione della canzone urbana. De Simone ha definito i *posteggiatori* (musicisti di strada) come "linea di congiunzione che faceva da tramite tra le varie classi" e ne ha sottolineato il ruolo di portatori di uno stile che è l'impronta della tradizione. Il passaggio dalla fase amatoriale e dilettantesca a quella professionale, testimonia lo sviluppo dell'industria dello spettacolo che permette la diffusione nazionale ed internazionale della canzone napoletana. Nella sua vocalità teatrale, piena di pathos, sono sedimentati i valori più significativi dell'immaginario sonoro partenopeo. Modalità espressiva di canto prima ancora che genere musicale, immediatamente identificabile attraverso gesti vocali ricchi di figure retoriche, la canzone napoletana è nata da un humus vocale e poetico fecondato dal contatto e dallo scambio

tra musica erudita e popolare, letteratura e tradizione orale, già in opera prima della sua comparsa. Fin dal Cinquecento Napoli mostra una sua specifica fisionomia musicale "multiculturale" espressa da villanelle, moresche, e altre canzoni polifoniche e monodiche, che testimoniano l'osmosi ed il sincretismo tra forme popolari e forme colte, che ha poi consentito di rileggere la produzione antica, tra Rinascimento e Barocco, come espressione di una musicalità che si riflette nella canzone napoletana moderna.

Oltre all'ironia, l'arguzia, l'allusione, la sensualità, una certa vocazione teatrale, colpisce la capacità di comunicare ogni sfumatura del sentimento e della passione, e di spaziare da una giocosa spensieratezza al compiacimento doloroso, dalla semplicità del linguaggio quotidiano alla più struggente delle odi.

Paolo Scarnecchia

"Fjalë dhe muzikë që vetëm Napoli di të këndojë"

Salvatore Di Giacomo (1860-1934) e përcaktoi "meditim i lartë, i përshkuar herë pas here nga thirrje dashurie", e me fjalë të tjera filozofi e jetës nga e cila dalin hidhërimi, pikëllimi, nënshtrimi, heqja dorë, por mund të shtojmë edhe butësia, dashuria, mëshira, mallëngjimi, mençuria. Ndër gjinitë e mëdha të muzikës moderne të Mesdheut kënga napoletane është e vetmja që përcaktohet drejtpërdrejt nga një mbiemër qytetar. Asnjë këngë tjetër qytetare nuk jeton një simbiozë të tillë kaq të fortë. Në këtë përkufizim gjejmë vend kontradiktë e kundërshti që janë shenjë e gjithanshmërisë së saj. Napoli është një qytet këngëtor tipik. Udhëtarë, kronistë e shkrimtarë përcjellin në breza zhurmën dhe hijeshinë e tij. Dimensione plateale i çdo lëvizjeje tingullore duket të ketë lindur për të përfaqësuar një teatër të dëgjimit. Por ndërmjet formave të ndryshme që fshihen dhe mpleksen me njëra-tjetrën në "këngën napoletane" ndihet një stinë e papërsëritshme që përshkon me një damar të fortë poetik fundin e Tetëqindës dhe dhjetëvjeçarët e parë të Nëntëqindës. Është kjo koha kur qyteti këndohet si një trup i vetëm fizik e shpirtëror të cilin muzika dhe poezia i pikturojnë skenarë natyrorë dhe arkitektonikë. Koha ndalet për të thirrur të shkuarën dhe kujtimi i vendeve bëhet përvëlues. Sheshi dhe pallati, pleba dhe aristokracia, duket se dridhen bashkë me unisonin e kthinat e mallit. Në rrugë e sallone, kafë e teatro merr formë një shprehje muzikore në të cilën mbizotërojnë tone e ndjenja të ëmbla e të hidhura. Këngët shndërrohen në meditime ekzistenciale që duket të lindin nga fataliteti i fatit. Tema e ndarjes dhe e largësisë do të rritet në flukset e valëve të emigrimit drejt Amerikave, në tokat e të cilave kënga napoletane do të tingëllojë si një kordon këthi me tokën mëmë. Kënga napoletane në një farë mënyre "shpiket" nga autorë profesionistë dhe amatorë që zbulojnë thesarin e një muzikaliteti e të një poezie artizanale.

e krijuar për të kaluar kohën nga muzikantët e rrugës e të haneve, shpesh analfabetë, dhe nga botuesit që u përgjigjen kërkesave të publikut dhe asaj që kërkon bota e spektaklit.

Siç shkruan edhe Ildebrando Pizzetti këto janë "këngët e ndonjë trubaduri nga Piedigrotta: analfabetë që ndonjëherë Zoti u ka falur dhunti". Në kalimin e këngës nga fletushkat e kopjeve anonime, në edicionet me firmë të autorit, ndihet shndërrimi i këngës qytetare. De Simone i përcakton (*posteggiatori*) muzikantët të rrugës, një "linjë bashkuese që bënte rolin e ndërmjetësit mes klasave të ndryshme" dhe nënvizon rolin e bartësve të një stili që është gjurma që ië tradita. Kalimi nga fazat amatoriale e diletante tek ajo profesionale dëshmon zhvillimin e industrisë së spektaklit që bën të mundur përhapjen kombëtare dhe ndërkombëtare të këngës napoletane. Në vokalitetin e saj teatror, gjithë pathos, kanë bërë vend vlerat më domethënëse të përfytyrimit tingullor napoletan. Modalitet ekspresiv i kantos përpara se të shndërrohej në një gjini muzikore, menjëherë e identifikueshme nëpërmjet xhesteve vokale të pasura me figura retorike, kënga napoletane lindi nga një humus vokali e poetik i mbjellë e i lulëzuar falë kontaktit e shkëmbimit mes muzikës erudite e popullore, letërsisë e traditës gojore, që ekzistonte edhe para se ajo të shfaqej. Duke filluar nga Pesëqinda Napoli shfaq një fizionomi të vetën muzikore "multikulturore" të shprehur në vilanela, moreska, e të tjera këngë polifonike e monodike që dëshmojnë ozmozën dhe sinkretizmin ndërmjet formave popullore e atyre të ngritura, që më pas bëri të mundur rileximin e letërsisë së vjetër, mes periudhës së Rilindjes dhe Barokut, si shprehje e një muzikaliteti që paqyrohet në këngën napoletane moderne.

Përveç ironisë, mendjemprehtësisë, aludimit, sensualitetit, një farë prirjeje teatorre, të bën përshtypje aftësia për të përcjellë çdo nuancë të ndjenjës e të pasionit, e për t'i lënë hapësirë një gjendjeje shkujdesjeje të gëzuar ndaj kënaqësisë së dhimbshme, nga thjeshtësia e gjuhës së përditshme deri tek më e fundmja e përvëloryësja odë.

Paolo Scarnecchia

